

הודעה לעיתונות

info@cbs.gov.il http://www.cbs.gov.il 02-6521340 פקס

ירושלים, כ"ג בתשרי תשס"ט
22 באוקטובר 2008
210/2008

37% מקרב מועסקים בעלי תואר ראשון - בעלי השכלה "עודפת"

37% of Employed Persons with a First Degree are Overeducated

מתוך מחקר בנושא: השכלה עודפת, מוביליות תעסוקתית וניידות בהכנסות בקרב מקבלי תואר ראשון

תופעת ההשכלה העודפת מוגדרת כמצב בו השכלת הפרט עולה על הנדרש לביצוע עבודתו. יש לה השלכות לא מבוטלות על מצבם הכלכלי של העובדים ומידת השתלבותם בשוק העבודה. מחקר חדש נערך בשיתוף הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה והמועצה להשכלה גבוהה/הוועדה לתכנון ותקצוב על ידי ד"ר דמיטרי רומנוב, אביעד טור-סיני וגלית איזמן. במחקר נבחנו דפוסי התעסוקה והשכר של מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה.¹ המחקר מבוסס על סקר מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה², שנערך בקרב מדגם מייצג של הבוגרים כשנתיים אחרי קבלת התואר (מחזורי תשס"א (2000/1) ותשס"ב (2001/02)) ומשלב מידע מתוך הסקר עם המידע ממקורות מנהליים אודות תעסוקה והכנסה.

ממצאים נבחרים:

- שיעור בעלי השכלה העודפת בקרב מקבלי תואר ראשון מועסקים עמד על כ-37 אחוזים שנתיים לאחר קבלת התואר. ממצא זה קרוב לרמה הגבוהה של השכלה עודפת בהשוואה בינלאומית.
- אחוז גבוה יותר של בעלי השכלה עודפת נמצא בקרב בוגרים בעלי ותק במשרה לעומת עמיתיהם אשר התחילו לעבוד במשרותיהם אחרי תום הלימודים (40% לעומת 35% בהתאמה).
- תחום הלימודים משפיע על הסיכוי של העובדים להיות במצב של השכלה עודפת.
- לא נמצאו פערים מובהקים בניידות התעסוקתית בין הבוגרים שהשכלתם תואמת את עבודתם ואלה הנמצאים במצב השכלה עודפת.
- לאורך השנים, קיים פער בהכנסה בין העובדים שהשכלתם תואמת את עבודתם ואלה הנמצאים במצב השכלה עודפת, לטובת הראשונים. בשנה שקדמה לסיום הלימודים הפער עמד על 13 אחוזים, ואילו שלוש שנים אחרי קבלת התואר הפער הגיע ל-27 אחוזים.

¹ פרסומי תוצאות מחקרים אינם פרסומים רשמיים של הלמ"ס, והם לא עברו את הביקורת שעוברים פרסומים רשמיים של הלמ"ס. הדעות והמסקנות שבאות לידי ביטוי בפרסום מחקרים, כולל בפרסום זה, הן של המחברים עצמם ואינן משקפות בהכרח את הדעות והמסקנות של הלמ"ס.

² ממצאי הסקר התפרסמו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בפרסום "מקבלי תואר ראשון מהמוסדות להשכלה גבוהה. שביעות רצון מהלימודים, תעסוקה והמשך לימודים תש"ס-תשס"ב", פרסום מס' 1296.

המחקר עוסק בסוגיות הבאות:

- מה הם ממדי תופעת ההשכלה העודפת בקרב מקבלי תואר ראשון בשנים הראשונות לאחר סיום לימודיהם;
- האם למצב של השכלה עודפת יש השפעה על המוביליות התעסוקתית של הבוגרים;
- האם ישנם פערי שכר בין בוגרים הנמצאים בהשכלה עודפת לבין בוגרים העובדים במקצוע הנלמד, וכיצד פערים אלה מתפתחים על פני זמן;
- היש קשר בין הימצאות בהשכלה עודפת לבין המשך לימודים לתואר מתקדם.

מן המחקר עולה כי למידה כללית לתואר ראשון, ללא התמחות והתאמה לצרכי שוק העבודה, מגדילה את הסיכויים של הבוגרים למצוא את עצמם במצב השכלה עודפת. חוסר השמה מקצועית בשוק העבודה אצל חלק ניכר מבוגרי מדעי הרוח, החברה, מדעי הניהול ולימודים כלליים, מעיד על הצורך בפיתוח תוכניות למידה איכותיות לתואר ראשון, ובניתוח צרכי שוק העבודה לתכנון מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל.

המחקר נמצא באתר ה"למ"ס <http://www.cbs.gov.il/www/publications/pw39.pdf>, ובאתר המועצה להשכלה גבוהה <http://www.che.org.il>.

מדידת השכלה עודפת

לצורך מדידת ההשכלה העודפת נעשה שימוש בשתי שיטות חלופיות: מדידה אובייקטיבית ומדידה סובייקטיבית. המדידה האובייקטיבית בוחנת האם בוגרים עובדים במשלח יד שדורש השכלה אקדמית (לא בהכרח השכלה ספציפית שנרכשה); המדידה הסובייקטיבית מבוססת על שאלה ישירה המופיעה בסקר: "האם עבודתך הנוכחית קשורה לתחום לימודיך? (נא להתייחס לכלל לימודיך לתואר ראשון)".

שיעור ההשכלה העודפת בקרב הבוגרים העובדים, עמד על כ-29% לפי המדידה האובייקטיבית לעומת 37% לפי המדידה הסובייקטיבית (לוח 1).

בקרב כלל הבוגרים עמד שיעור ההשכלה העודפת על כ-42% לפי המדידה האובייקטיבית לעומת 47% לפי המדידה הסובייקטיבית. הפער בין שיעור ההשכלה העודפת בקרב הבוגרים העובדים ושיעור בקרב כלל הבוגרים מוסבר על ידי כך שחלק מהבוגרים היו מובטלים או כלל לא השתתפו בשוק העבודה במועד הסקר.

השיעורים הנמוכים של השכלה עודפת נמצאים אצל בוגרי המשפטים, הרפואה, מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב, הנדסה ואדריכלות. שיעור גבוה של השכלה עודפת מאפיין את בוגרי מדעי הרוח והמקצועות האחרים (לימודים כלליים, ספרנות, מדעי התזונה וכדומה). רק 20% מהבוגרים, שעבדו במועד הסקר, מסווגים כבעלי השכלה עודפת לפי שתי השיטות יחד.

לוח 1. שתי שיטות מדידה של ההשכלה העודפת והתאמה ביניהן, לפי תחום לימוד (אחוזים)

לפי שתי השיטות ביחד	לפי מדידה סובייקטיבית: קשר מועט או אין קשר בין עבודה ולימודים		לפי מדידה אובייקטיבית: מי שלא עובד במשלחי יד אקדמיים או מקצועות חופשיים וטכניים		תחום לימוד
	אחוז מסך הבוגרים	אחוז מהעובדים	אחוז מסך הבוגרים	אחוז מהעובדים	
32.0	61.1	53.4	49.9	39.8	מדעי הרוח
29.6	54.4	46.9	49.8	41.5	מדעי החברה
22.1	44.9	38.8	43.5	37.3	מינהל עסקים (1)
7.6	32.5	20.9	23.1	9.9	משפטים
5.3	27.9	15.6	23.0	9.8	רפואה ומקצועות פרה-רפואיים
9.7	35.1	22.6	27.8	13.9	מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
18.5	64.3	35.0	62.3	31.4	מדעי טבע, חיים וחקלאות
8.2	33.8	21.2	31.3	18.2	הנדסה ואדריכלות
39.2	68.6	59.1	62.2	50.7	מקצועות אחרים
20.3	47.3	36.7	41.5	29.3	סה"כ

הערות ללוח:

(1) במדידה אובייקטיבית, עבור בוגרי מינהל עסקים עבודה כמנהל נחשבת תואמת השכלה.

• המשך לימודים אקדמיים

כ-40% מהבוגרים המשיכו לימודים אקדמיים אחרי סיום התואר הראשון, מתוכם, 87% - המהווים 34% מכלל הבוגרים – לקראת תארים מתקדמים (שני ושלישי).

שיעור הלא עובדים גבוה יותר בקרב הבוגרים שממשיכים ללימוד לעומת הלא לומדים, 24% לעומת 13%, בהתאמה (לוח 2). תופעה זו נצפית בכל תחומי הלימוד למעט מנהל עסקים. עם זאת, בממוצע אין הבדל בין שתי הקבוצות בשיעורי ההשכלה העודפת. בחלק מתחומי הלימוד השכלה עודפת נפוצה יותר בקרב הממשיכים ללימוד, ואילו בתחומים אחרים היחס הפוך.

לוח 2. המשך לימודים אקדמיים, תעסוקה והשכלה עודפת, לפי תחום לימוד והמשך לימודים אקדמיים במועד הסקר (אחוזים)

עודפת השכלה של הבוגרים		בוגרים שלא עובדים במועד הסקר		שיעור הלומדים לתואר שני או שלישי	שיעור הלומדים לתואר אקדמי נוסף	תחום לימוד
לא לומדים לתואר נוסף	לא לומדים לתואר נוסף	לא לומדים לתואר נוסף	לא לומדים לתואר נוסף			
51.1	55.4	17.2	16.5	30.5	40.3	מדעי הרוח
41.8	50.6	17.2	12.4	35.4	42.0	מדעי החברה
35.5	39.4	9.5	10.2	26.9	31.0	מינהל עסקים
27.0	19.5	27.7	9.4	25.6	28.4	משפטים
27.0	10.8	29.6	3.9	38.7	41.2	רפואה ומקצועות פרה-רפואיים מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
21.0	23.6	23.1	12.4	31.7	35.0	מדעי טבע, חיים וחקלאות
35.1	45.3	50.8	23.0	66.0	70.9	הנדסה ואדריכלות
21.9	21.2	24.7	12.5	27.1	29.3	מקצועות אחרים
60.8	59.9	30.6	18.9	28.3	33.2	סה"כ
37.1	36.5	24.3	12.7	34.0	39.3	

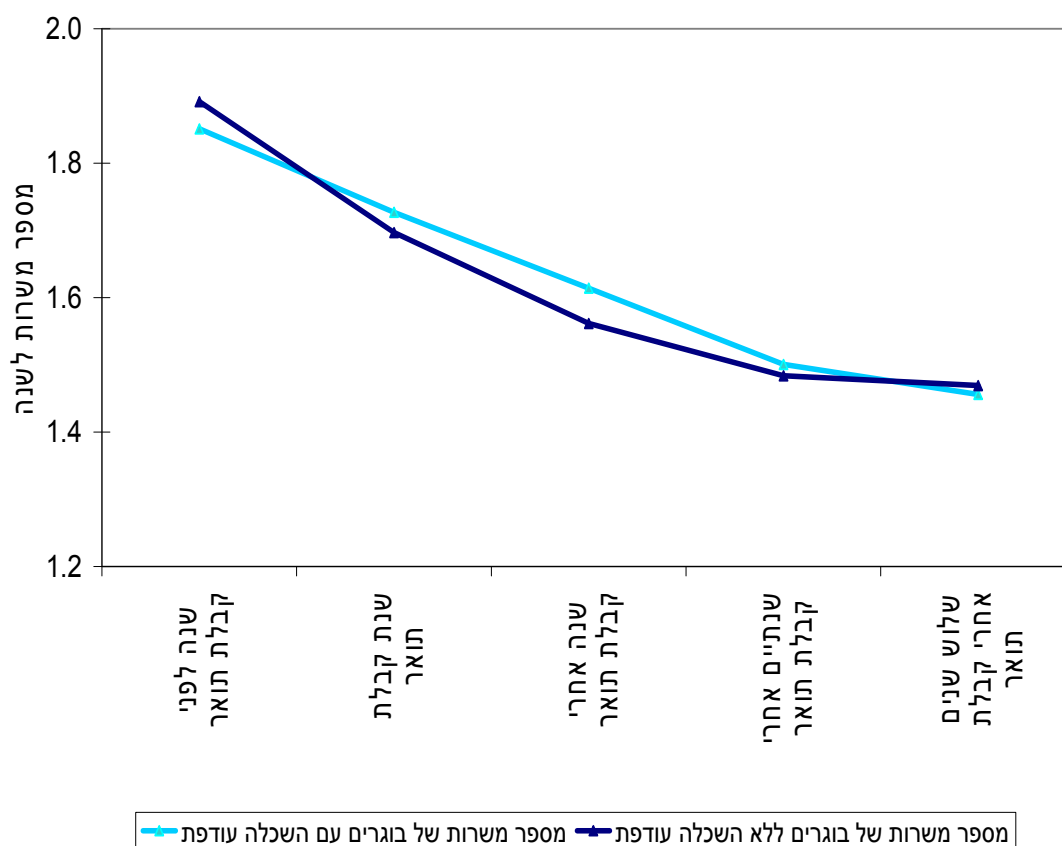
• תעסוקה וניידות תעסוקתית

73% מהבוגרים המועסקים, שהחזיקו במשרותיהם כעבור שנתיים אחרי קבלת התואר, החלו בעבודתם אחרי סיום הלימודים. יתר העובדים וותיקים יותר במשרותיהם: 8% מהם החלו בעבודתם עוד לפני תחילת הלימודים (דהיינו, חמש-שש שנים לפני מועד הסקר), ואילו 19% מהמחזיקים במשרות אלה התחילו בעבודתם במהלך לימודי התואר הראשון.

40% מהבוגרים המחזיקים במשרות ותיקות הם בעלי השכלה עודפת, לעומת 35% מהבוגרים המחזיקים במשרה שהתחילו לעבוד בה עם תום הלימודים.

כאשר מסתכלים על ניידות תעסוקתית של הבוגרים, כפי שמשקפת במספר משרות ממוצע בשנה, לא מוצאים הבדל מובהק בין העובדים שהשכלתם תואמת את עבודתם ואלה הנמצאים במצב השכלה עודפת – מהשנה שקדמה לקבלת התואר עד לשנה השלישית אחרי קבלת התואר (תרשים 1).

תרשים 1. מספר משרות הבוגרים בארבע השנים סביב קבלת התואר (שנה לפני קבלת התואר ושלוש שנים אחרי), לפי מצב השכלה עודפת

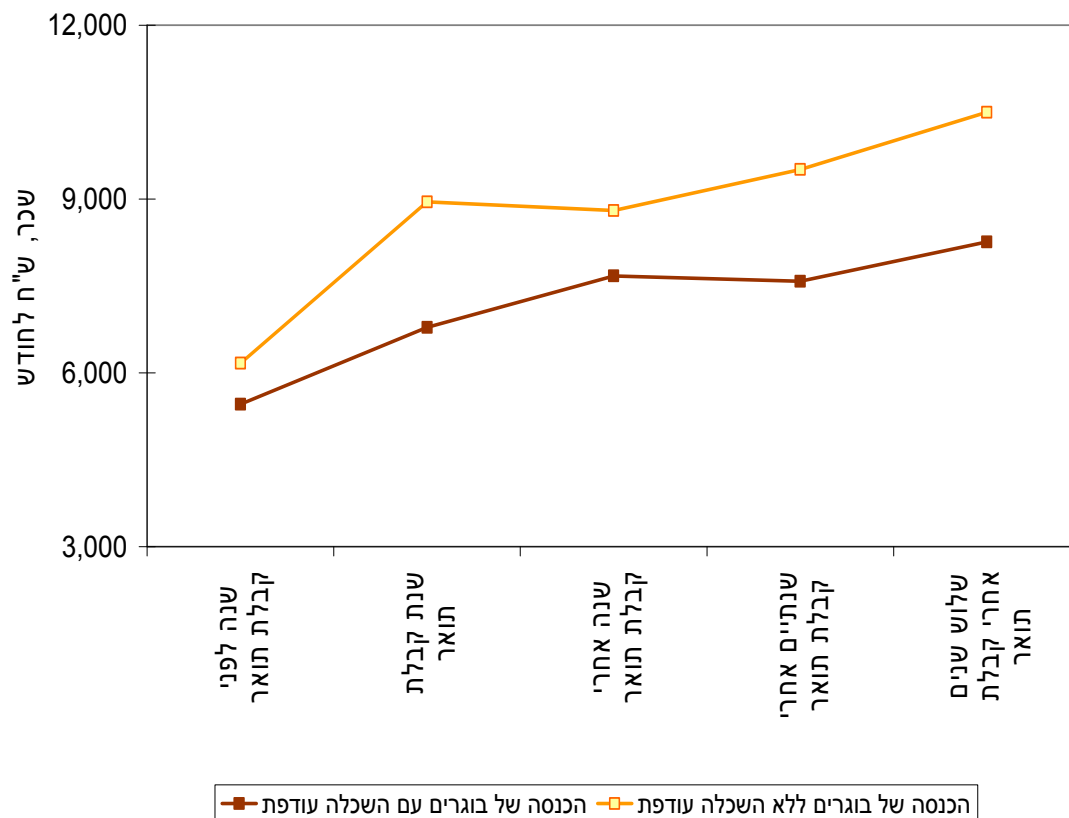

• **הכנסה**

החל מהשנה שקדמה לקבלת התואר עד לשנה השלישית אחרי קבלת התואר – נמצא פער בהכנסה בין העובדים שהשכלתם תואמת את עבודתם ואלה הנמצאים במצב השכלה עודפת, לטובת הבוגרים שהשכלתם תואמת את עבודתם. פער זה מתרחב אחרי שנת קבלת התואר (תרשים 2). בשנה שקדמה לסייום הלימודים הפער עמד על 13%, ואילו שלוש שנים אחרי קבלת התואר הפער הגיע ל-27%.

פילוח פערי הכנסה בין הבוגרים שהשכלתם תואמת את עבודתם לבין בעלי השכלה עודפת לפי תחום לימוד (לוח 3) מלמד כי בשלושה תחומים – רפואה ומקצועות פרה-רפואיים, מתמטיקה, סטטיסטיקה ומחשבים, הנדסה ואדריכלות – בשנת קבלת התואר נפתחים פערי הכנסה של 20 עד 40 אחוזים לטובת הבוגרים שהשכלתם תואמת את עבודתם. פערים אלה נותרים יציבים לאורך שלוש השנים הבאות בתחומי המתמטיקה, סטטיסטיקה ומחשבים, אך מצטמצמים מאוד ברפואה ובמקצועות הפרה-רפואיים שלוש שנים אחרי קבלת התואר. ביתר התחומים, בשנת קבלת התואר קיים פער הכנסות לטובת בעלי השכלה עודפת, ובמהלך שלוש השנים הבאות הפער זה או מצטמצם (מדעי הרוח, משפטים, מדעי טבע, חיים וחקלאות) או מתהפך (מדעי החברה, מנהל עסקים). כתוצאה מהשינויים בפערי ההכנסה, נוצרת בסכומו של דבר מגמה כללית של התרחבות פערי ההכנסה כפי שמוצגת בתרשים 2.

תרשים 2. הכנסה של הבוגרים בטווח ארבע השנים, לפני ואחרי קבלת התואר, לפי מצב ההשכלה העודפת

לוח 3. פערי שכר בין הבוגרים שעובדים במקצוע הנלמד לבין הבוגרים במצב השכלה עודפת, לפי תחום לימוד

(אחוזים)

שלוש שנים אחרי קבלת התואר	שנתיים אחרי קבלת התואר	שנה אחרי קבלת התואר	שנת קבלת התואר	שנה לפני קבלת התואר	תחום הלימוד
-16.5	-16.4	-18.0	-19.4	-21.7	מדעי הרוח
4.1	1.8	-5.8	-8.2	-10.3	מדעי החברה
20.9	0.8	-7.7	-11.8	-14.2	מינהל עסקים
-16.9	-19.8	-20.8	-19.4	-34.8	משפטים
2.3	21.9	21.6	22.6	-0.7	רפואה ומקצועות פרה-רפואיים
					מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב
33.0	40.2	40.1	36.7	41.0	מדעי טבע, חיים וחקלאות
-6.9	-3.8	-14.3	-17.0	-30.1	הנדסה ואדריכלות
32.3	32.1	26.7	61.4	24.8	מקצועות אחרים
-23.5	-41.3	-64.2	10.4	-26.4	סה"כ
27.0	25.5	14.7	31.9	13.0	

הערה: סימן המינוס (-) בלוח מציינ מצב בו הכנסת בוגרים בעלי השכלה עודפת גבוהה מהכנסת בוגרים העובדים במשרה בה השכלתם תואמת את עבודתם – כלומר, אינם בעלי השכלה עודפת. ערכים חיוביים-מתייחסים למצב בו הכנסת בוגרים בעלי השכלה עודפת נמוכה מהכנסת בוגרים שאינם בעלי השכלה עודפת.